

İslam'ın Ve Müslümanların Eleştirel Düşünme Algısı | Faziletnur Aykılıç

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2022-2023

Geçmiş bir zaman kavramı olup bizim kontrol edemeyeceğimiz yani irademiz dışında yaşanan zaman dilimidir. Geçmiş biz istesek de istemesek de yaşadığımız anlardan oluşur. Bu süre içinde yaşanan olaylar bütününe geçmiş diyemeyiz. Bu nedenledir ki telaffuz ettiğimiz geçmişimiz kavramı genelde yanlış kullanılmaktadır. Aslında bizi ilgilendiren bu kronolojik zamandan öte bu zamanın içinde yaşananlar olup bitenlerdir.

Geçmiş bu zaman içinde olan biten her şey ise kültürümüzü oluşturmaktadır. Geçen bu zaman içindeki olup bitenlerin bütünü içindeki bir zaman dilimini alıp, buradaki kültür varlığımıza ait her şeyi eleştirel olarak düşünüp anlamlandırıp, neden sonuç ilişkisine gitmemiz ise, tarih halini almaktadır. Yani tarih geçmişin geleceğe yönelik boyutudur ve sadece müdrik dediğimiz idrak eden insan var ise geçmiş tarihe döner. Anlaşılabileceği gibi geçmiş ve kültür bizden bağımsız oluşurken, tarih bizim bilincimizle üretimine katıldığımız bir süreçtir. Tarih dediğimizde, geleceğe yöneldiğimizde, geçmişten yanımızda taşıdıklarımız bizim tarihimizdir. Çünkü geçmiş bir bütün olarak geleceğe aktarılmaz, ama biz yürüyüşümüzü, idrakimizi devam ettirirken hafızamızda taşıdığımız geleceğimizde gördüğümüz ya da yola çıktığımızda yolda karşılaştığımız geçmiş bizim tarihimizdir. Yani geçmişin bir bilinç haline gelmiş unsurları tarih olarak adlandırılır. Almamışsak onlar bizim geçmişimiz olarak geride kalırlar. O nedenle tarih için bir bilinç, düşünme emeği gerekmektedir. Olanı biteni neden sonuç ilişkisinde idrak etmeden tarih oluşmaz.

Kısacası tarih, her ne kadar "geçmiş" anlamında kullanılıyor ise de esas itibarıyla geçmişten gelen bilgi, belge ve bulgular doğrultusunda, zaman-mekân bağlantısı ve fikir-hadise irtibatı çerçevesinde geçmişte yaşananlarla ilgili bir inşa faaliyetidir. Tarihi inşa eden ise tarih bilincine sahip olmak isteyen insanın kendisidir. [1] Tarih, tıpkı insan aklı gibi her an yeniden inşa edilir. Gelecek tasavvuru olanlar işe tarihten başlamak zorundadırlar. Çünkü tarih anlayışı her ne kadar gerçeklere uygun ve doğru olarak inşa edilirse, geleceğe o kadar güvenle bakma imkânı bulabiliriz.

Yakın zamana kadar tarih, geçmişte olup bitenleri, toplumların geçirdikleri dönemleri yer ve zaman belirterek anlatan; geçmişte yaşanan olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmaya çalışarak bu ilişkileri belge ve kalıntılara dayandırarak sistematik bir şekilde inceleyen bir disiplin olarak tanımlanmıştır. Bu tür bir anlayış, insan etkinliğini yöneten ve yönlendiren belirleyici olaylar zinciri içerisinde insanı, insan iradesini ve varlığını yok saymakta, tarihte büyük 'adamlar' ve 'olaylar' dışındaki her şeyi görmezden gelmektedir. Görünmezi görünür kılmak, geçmişteki çeşitli ilişkileri gün ışığına kavuşturmak, bu ilişkilerdeki eşitsizlikleri ortaya çıkarmak ve yaşanmışlıklara biraz insani boyut kazandırmak için geçmişe başvurmak başka türlü bir tarih yaklaşımını gerektirmektedir. Eleştirel tarihsel yaklaşım, gelenekselliğin görmediklerini göstermeye ve tarihi, bugünün sorunlarını çözmeye yarayacak bir araç olarak yorumlar. [2]

Buradan hareketle bakacak olursak Müslümanların maziye ve malumata mahkûm olmaktan kurtulması, eleştirel düşüncenin içselleştirilmesine ve hayatın tüm alanlarında etkin kılınmasına bağlıdır. Gelişme ve katkı fikri ancak süreçler okunmaya başlandığında ortaya çıkabilir. Değişme konusunda duyarsız olanlar, elbette gelişmeyi umursamazlar. Bu bakımdan Müslümanların tarih algıları gerçekten sorunludur. Müslümanların değişimin, gelişimin önemini görmezlikten gelmelerinin sebebi tarih algısında "süreç" boyutunu göz ardı etmelerinden kaynaklanmaktadır. Tarih bilinci gelişmemiş insanlar, geçmişin bir süreç olarak şekillendiğini de göremeyeceklerinden geçmiş birbiriyle alakası olmayan fragmanlar olarak zihinlerde yer alır. İşte bu tarih bilinci eksikliği, çarpık din anlayışı ve süreç algısını dondurulmuş zaman kavramına dönüştürülmesi Müslümanları maziye hapsedmiştir. Tarih bilgi bilincine sahip olmayan Müslümanların bu şekilde mazide yaşamaları, kendilerini ölümlerin egemenliğine terk etmeleri [3], çözümünü geçmişte aramaları onların malumata mahkûm olmalarına sebep olmuş, değişim ve gelişime karşı bir süreci meydana getirmiştir.

Dolayısıyla tarih bilgi ve bilincine sahip olmak demek geçmiş ve tarih arasındaki ayrımı bilmek ve geçmiş kutsallaştırmadan tarih sürecini anlamaktır. Bunun yanında tarih bilinci dinlerin ortaya çıkışını anlamayı, mezhepsel oluşumların doğru kavranmasını da kolaylaştırır ve bu bilinçle, Müslümanın özne haline gelmesinde ilk adımı atmasına imkân tanır.

İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Önemi

Bilimden ve bilimsel faaliyetten bahsedebilmek ve bunları doğru biçimde anlayabilmek için öncelikle insanın anlaşılması ve tanınması gereklidir. Çünkü bilimsel faaliyetler insanın ürünüdür temelinde de insan vardır. İnsanın anlaşılmasında ise psikoloji, sosyoloji, felsefe ve tarih alanları bize yardımcı olmaktadır. Bu disiplinler insanı bir bütün olarak kavrayabilmekte yardımcı olan temel alanlardır. Çünkü insan, akıl ve kendi hür iradesi olan, varlığının farkında ve toplumsal alanda kendini gerçekleştiren zaman ve süreç mefhumu içerisinde değerlendirilen tarihsel bir varlıktır.

İslam bilimleri ya da İlahiyat bilimleri içerisinde bulunan Kelam, Fıkıh, Hadis, Tasavvuf gibi alanların da beşeri bir birikim sonucu oluşmuş olması şüphesiz ki tartışılmazdır. Çünkü Kur'an dışındaki bütün bilgi ve oluşumlar beşeridir. Bu alanların hepsi süreç içerisinde insan zihninin yorumları ile birlikte meydana gelmiş birikimlerdir. "Bu nedenle de bu alanların kendilerine özgü bir geçmişi vardır ve bu geçmişe dayalı bir tarihi vardır. Sadece bu açıdan bakıldığında dahi Tarih'in İslam Bilimlerinde Yöntem geliştirebilmek ve bu alanda bilimsel faaliyette bulunabilmek için gerekli olduğu görülmektedir" [4]

İslam Bilimleri kümesi içinde yer alan bütün disiplinler, bugüne tarihsel bir birikim olarak, muayyen süreçler halinde ulaştığı gibi, hemen tamamı, bir şekilde Müslümanların geçmişindeki ilgi alanına giren bir damar ve onun etrafındaki oluşumlarla ilgilenirler. Kısaca, her disiplinin mutlaka tarihsel bir boyutu vardır. Bu sebepten, İslam Bilimleri Yöndem'i, bu gövdeden beslenen bütün bilim dallarına, tarih bilgi ve bilinci konusunda ortak payda kazandırarak, yürüyecekleri güzergâhlarla ilgili yol haritaları temin eder. [5]

Kaynak Kritiği ve Eleştirel Yaklaşım

Eleştirel düşünme zihnimize ve kalbimize Allah tarafından aşılana kıymetli bir yetenektir. Böyle bir hazineyi başarısız kullanmak sadece bir israf değil aynı zamanda bu dünyada bizim Allah'ın Halifesi gibi konumumuza da ihanettir. Eleştirel düşünme problemlere yaklaşmanın ve karar vermenin bir yoludur. İslami bakış açısından, eleştirel düşünmenin amacı her konuda doğruyu arama olmalıdır ve en baştan yanlış ve doğruya dair Kuran'da sağlanan ilahi rehberliği temel almalıdır. Din alanının da eleştirel düşünceyi gerekli kılan en önemli hususlardan birisi de Hz Peygamberin vefatı ile vahyin son bulması durumudur. Yani Kur'an dışında yer alan her şey beşeridir. Beşeri olan tüm bilgiler de her türlü tahlil ve tenkide açıktır. Yani bu alanlarda her zaman daha üst bilginin varlığından söz etmemize imkân vardır ki bu durum eleştirel yaklaşımı gerekli olduğunu bize göstermektedir.

Eleştirinin temel amacı ortaya çıkan bilimsel sonuçların ilgilenenler için daha anlaşılır olmasını sağlamak, ufkunu açmak, konuya farklı açılardan bakabilmeyi sağlamak veya da bir hata varsa bu hataların tekrarlanmasını engellemektir. [6] Bu nedenle de eleştiri olmadan bilimden ve bilimsel gelişmelerden bahsedemeyiz.

Din alanındaki yenilenme, Müslümanların on dört asrı aşan bir zaman diliminde yarattıkları kültür ve uygarlık eleştirel bir yaklaşımla gözden geçirilmeksizin gerçekleştirilemez. Fakat maalesef Müslümanlar din konusunda bir eleştirel düşünme faaliyetinden kaçınmakta daha çok savunmacı bir tavır izlenmektedir ve tavrın temel sebebinin ise dinden çıkma korkusu olduğu görülmektedir. Bu alanın dokunulmaz, sorgulanmaz olarak eleştiriden men edilmesi dini alanın belirsiz, yanlışların meşrulaştırdığı bir alan olmasına daha da ilerisinde dinin istismarına sebep olmuştur. Fakat insanın din alanında da doğru bilgiye ulaşması gereklidir ve bu da aklederek olur. Kur'an akletmek kavramını eleştirel düşünmede bir basamak olarak alır ve önemini birçok noktada da vurgular.

H. Muhammed(sav) de eleştirel bir bakış ile yaşadığı yerdeki insan çevresinde köklü değişiklikler yapmıştır. Yaşam koşullarına eleştirel bakış açısıyla incelemiştir. O, kötü yaşam koşullarından iyi yaşam koşullarına değişimi savunmuştur. [7] Kur'an'da peygamber(sav) de aynı şekilde bulunduğu ortam koşullarına bir eleştiri getirerek değiştirme ve geliştirme metodu ile hareket etmiştir. H. Muhammed eleştirel düşünme sürecinde ve değişimde devrim ışığıyla yönlendirilmiştir, İslam ve Müslümanlar da gerçekte bu değişim bayrağının hamilleridir.

İslam Bilimleri Yönteminin amacı içerisinde barındırdığı alanlarda bilimsel bilgi ortaya koymaktır. Bu dini bilgi havuzunda hurafeler, batıl inançlar, âlimlerin görüşleri gibi geniş bir birikim bulunur. Peki, biz bunları nasıl kullanacağız? İşte eleştirel yaklaşım dediğimiz kısım burada devreye giriyor. Eleştirel düşünce sayesinde bu havuzdan sağlam bilgi elde edebiliyoruz.

Eleştirel yaklaşım bize doğal olarak bir kaynak kritiği yapmayı gerektiriyor. Çünkü İslam Bilimleri alanında bilimsel bilginin apaçık, sağlam, makul, vahye uygun ve güvenilir savunulabilir olması gerekir. Bu şekilde bir bilgi elde edebilmek için de kaynak ve aidiyet açısından sağlamlığın ve güvenilirliğin aranması gerekir. Kaynak bakımından bilinmeyen veya şüphe edilen bir bilgi içerik açısından sağlam bir değerlendirme yapma imkânını engeller.

Şimdiye kadar elimize ulaşmış her kaynak, bilgi belgeler her ne kadar önemli olsalar dahi onların günümüze ulaşmış olması kaynak olması bakımından yeterli bir ölçüt değildir. Özellikle önemli diyebileceğimiz kitapları incelersek yazarı, yazıldığı zaman, mekân, niçin yazıldığı gibi durumlar önem arz eder. Kaynak kritiği dediğimiz bu eleştirel yaklaşım içeriğin doğru anlaşılmasında önemli etki eder.

İslam Hakkında Bilgi Kaynaklarımız ve Güvenilirliği

İslam hakkında bilgi kaynaklarımız denildiğinde akla vahiy, hadis-sünnet ve diğer âlimlerin görüşleri gelir. Maturidi'ye göre ise İslam'ın bilgi kaynakları ıyan, vahiy ve akıldır. Vahyi bilgiyi yani Kur'an'ı H. Muhammed vahiy kâtiplerine yazdırmıştır ve bu kesin bilgiden sonra vahiy muamelesi yapılan bir bilgi gelmemiştir. Yani H. Peygamber ile vahiy kapısı kapanmıştır dolayısıyla da onu söz ve fiilleri de dâhil olmak üzere vahiy dışında kalan her bilgi beşeridir. Bu da demektir ki bu bilgilerin bir kutsallığı söz konusu değildir. Örneğin âlimlerden Buhari'nin Sahih'i ancak onun ölçütlerine göre sahihtir, bu konuda ulema arasında dahi birçok ihtilaf mevcuttur. Durum böyle iken bunların güvenilirliğini sorgulamak, şüphe ile yaklaşmak hadis ve sünneti inkâr, âlimleri yok saymak demek değil intikal eden bu bilgileri akıl süzgecinden geçirmek bilimsel bilginin bir gereksinimidir. Böyle bir kaynak kritiğinden geçirilerek incelemek dini alanda yok sayma değersizleştirmek değildir. Aslında yapılan çalışma onun doğru anlaşılmasında ve örnek alınmasında bir kolaylık sağlamaktır. Bu sebeple Maturidi akli temel bilgi kaynaklarından saymakta ve bu akıl yaptırım gücü olmayan akıldır onun yaptırım gücünü ise vahiy destekler. Bu akıl Kur'an'ın deyişi ile H. Peygamberi örnek alan akıldır. Biz bunu onu hadis-sünnetle taklit etmek olarak algıladık ve yorumladık fakat esasında hadis ve sünnetin içerisinde onun örnekliğini keşfetmek zorundayız. Eleştirel akıl bunu gerektirir.

Bununla birlikte İslam açısından bilginin anlamlı ve güvenli olabilmesi için üç temel kıstas bulunur. İlk olarak İslam açısından bilgi öncelikle makul olmalıdır. Bunun yanında Kur'an'ın kurucu ilkelerine uygun, vahye uygun olması gerekir ve son olarak da yaratılışın meselelerine uygun olması gerekmektedir. Bu üç ölçütü İslam alanındaki bilgilerde ciddi manada uygularsak bu bilgileri eleştirel süzgeçten geçirerek ayrıştırma imkânına erişebiliriz.

Hadisleri, bize mana olarak gelmiş olması bilinci içerisinde Kur'an'a dayandırarak ve bu olay, söz ve davranışların temel etkenlerini akıl süzgecinden geçirerek ele almak bizi anca doğru bir bilgiye götürür. Sahabilerin Resûlullah'la birlikte bulunduklarında ondan işittiklerini hemen yazmadıkları ve ezberlemek için tekrar etmedikleri bilinmektedir. Bu ise onların öğrendikleri hadisleri aradan yıllar geçtikten sonra rivayet ederken çok defa H. Peygamber'den duydukları lafızları değil bunların manasını aktardıklarını göstermektedir. Bir sözde asıl olan manadır. Söz manayı bildiren bir vasıtadan ibaret olduğuna göre asıl manayı veren bir söz

yerine aynı manaya gelen başka bir sözün konulması sakıncalı olmamalıdır. Şayet hadislerin lafzan rivayet edilmesi gerekli olsaydı Hz. Peygamber Kur'an'ı yazdırır gibi onları da yazdırırdı. [8]

Yani bize ulaşan bu bilgiler sahabenin Hz. Peygamber'i anladıkları kadarı olan şeylerdir. Sahabe kasıtlı olarak yapmasa dahi bir beşer olduğundan yanlış anlamış olabilir. Birinci derece bir kaynak değil, beşeri unsurların, yorum düşüncelerin içerisinde bulunduğu Kur'an ile eşdeğer görülemeyecek kaynaklardır.

Hadislerin başka dillere tercüme edilmesi de mana rivayetinin caiz oluşuma delildir. Daha Hz. Peygamber hayatta iken civar ülkelere elçiler göndermiş, bu elçiler gittikleri ülke halkına İslam'ı anlatabilmek için onların diliyle ya da lehçesiyle konuşmak zorunda kalmışlardır. Bu durumda Hz. Peygamberin sözleri başka dillere çevrilmiş, o dillerin kelimeleriyle ifade edilmiştir. Hadislerin başka dillere tercüme edilmesi zamanla zaruret halini almış, İslam Dini Arap olmayan milletler arasında yayıldıkça hadislerin o kavimler diliyle anlatılması kaçınılmaz olmuştur. [9] Öyleyse Hz. Peygamberin maksadı, mütercim kavrama kabiliyeti nispetinde öğrenilebiliyor, mütercim hadislerde tasarruf yapıyor ve kendi anladığı kadarını başka bir dile aktarıyor demektir.

Kur'an'da Eleştirel Yaklaşım Örnekleri

Kur'an-ı Kerim'de de insanın bilgiyi edinme, kullanma, üretme ve düşünmesi ile ilgili hususlara yoğun olarak ele alınmıştır. Kur'an bilginin edinilmesi ile ilgili konulara değinirken insanların özellikleri ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda bilginin edinimi ve buna göre nasıl hareket edileceği ile ilgili belirli bir metodolojinin de açıkça Kur'an'da vurgulandığı görülür.

Eleştirel düşünme açık aramak değil bir imkân aramaktır. Kur'an'ın istediği düşünme biçimi de budur. Kur'an akıldan önce akletmekten bahseder. Kur'an'daki akletme de sıradan insanın rastgele düşünmesinin bir basamak yukarısını işaret eder. Yani Kur'an'ın öngördüğü akletme eleştirel duruşu basamak olarak alır ve düşünme ile ilgi süreçlerin argümanlarını son derece güçlü kılarak ele alır. Mesela Kur'an "Birden fazla Kur'an olsaydı..." ayetiyle aslında metodik şüphenin Cenabı Hak tarafından devreye sokulması hadisesidir.

Bununla birlikte Hz. İbrahim'in putları devirip baltayı büyük putun omzuna astığının anlatıldığı kıssa da eleştirel düşünme açısından güzel bir örneklik ifade eder. Bu kıssadaki temel kurucu mesaj tevhitir. Mesajın içine yerleştirildiği anlam çerçevesi, her düzeyden, insanın hiç zorluk çekmeden kavrayabileceği, kendi tecrübeleri ile tekrar tekrar üretebileceği, zenginleştirebileceği bir nitelikte inşa edilmiştir. Putların hiçbir işe yaramadığını, omzunda balta ile ayakta kalan büyük puttan daha iyi hiçbir şey herhalde anlatamazdı. Burada üst seviyede nezih bir mizah vardır. Kimseyi kırmadan, incitmeden onların içsel olarak çözmelerini sağlıyor. Eleştirel duruşun en önemli özelliği de işte budur. Her kıssa, onu anlayan kimseye, anlayabileceği bir dille hem bir mesaj vermekte, hem de geçmiş nasıl anlaması gerektiği konusunda yol göstermektedir. Aynı şekilde Hz. İbrahim'in ay, güneşe bakarak bunlardan bir sonuca çıkması bir eleştirel düşüncenin ürünüdür. Burada muazzam bir arayış vardır.

Bilgileri olduğu gibi kabul etmeme ile ilgili olarak "Kendilerine güven veya korku hususunda bir haber geldiğinde onu hemen yayıverirler. Hâlbuki onu peygambere ve aralarında yetkili kimselere götürselerdi, onlardan sonuç çıkarmaya gücü yetenler, onu anlardı. Allah'ın üzerinizdeki lütfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hariç, şeytana uyardınız".(Nisa, 83) Bilgideki çelişki ve tutarsızlıkları yakalayabilme ile ilgili olarak Nihayet geldikleri zaman, (Allah) der ki: "Siz Benim ayetlerimi, bilgi bakımından kavramadığınız halde yalanladınız mı? Yoksa ne yapıyordunuz?" (Neml Suresi, 84) [10] ayetinin olduğunu görüyoruz. Görülüyor ki Allah körü körüne bir bilgiye gitmemesini vurgulamış ve insanın eleştirel bir zihinle bilgilerin temiz, sağlam olanların tercih edilmesini istemiştir.

Buna bir başka örnek ise Yusuf suresi 76'dır. "Her bilim sahibinden üstün bir bilen bulunur." Yani burada anlatılmak istenen bilim alanında otorite oluşturacak bir bilgi yoktur. Bilgi dokunulmaz eleştirilmez değildir, bir başkası onu alır akleder ve daha da gelişmiş bir seviyeye getirebilir. Bununla birlikte Kur'an Zümer suresinde

Müslümanların vasıflarından bahsederken açıkça diyor ki” Onlar her sözü dinlerler, anlarlar, kavrarlar ve en güzeline uyarlar. Bir sözün en güzeline nasıl uyulur? İşte burada tekrar eleştirel düşünme, akletme devreye giriyor. Sonuç olarak Kur’an eleştirel düşünceyi gerekli görür, insanları bu konuda ilgilendirir ve bu konu ile ilgili kıssa ve örnekler ile de bilinçlendirmeyi amaçlar.

Sahabenin Hz. Peygamber ile İlişkisinde Eleştirel Yaklaşım

Hz. Peygamber’in vahiy alan bir beşer olduğunu Kur’an vurgulamış ve peygamberimizde kendisini hiçbir zaman kendini vahiy alanı dışında bir eleştiriye kapatmamış hatta dışarıdan gelen teklif ve eleştirileri can kulağı ile dinlemiş, uygulamıştır. Günümüz açısından çizdiğimiz dokunulmaz ve yüceltme onu ulaşılmaz görme bakış açısı Kur’an ve sahabe dönemi Hz. Muhammed algısı ile örtüşmemektedir. Onun beşer olması onun yaptıklarının ve çabalarının yüceltici unsuru olmasına rağmen Müslümanlar bunu basitleştirme ve değersizleştirme olarak görmüşlerdir fakat aslında bu ona ulaşmayı zorlaştırmıştır. Sahabe ve Kur’an’ın Hz. Peygamber algısı ise birebir örtüşür. Sahabe Hz Peygambere sorularını rahatlıkla sorar ve görüş alışverişinde bulunurlardı. Örneğin Bedir savaşı öncesinde karargâh seçiminde bunu görürüz. Hz peygamberin bilgisinin bir vahyi bilgi değilse başka türünün daha iyi olacağına dair görüş bildirmede sahabe çekinmemiş ve bununla birlikte de Hz. Peygamber bu fikri saygı duyarak sahabenin bilgisi üzerine bir tercihte bulunmuştur.

İlahiyat Alanının Bilimselliği Açısından Eleştirel Yaklaşım

Müslümanların tarih boyunca meydana getirdikleri her türlü düşünsel/bilimsel/felsefi/tecrübi/ edebi vs. birikim, yaratılırken kullanılan yöntem iyi bilinmediği ve o zamanki ortam ve koşullar tam belirlenemediği için salt bilgi birikimi olarak durmakta ve onlardan sağlıklı, verimli bir yararlanma imkânı bulunmamaktadır. Bu bilginin kullanılabilirliği için öncelikle bir tasnif çalışması yapılmalıdır. İlahiyat alanının bilimselliği ve bu alanda ihtisas sahibi kimselerin yetiştirilmesinde belirleyici unsur yöntem ve güvenilir-doğrulanabilir veya temellendirilebilir bilgi üretimi olmalıdır. Her ne kadar Sosyal bilimler yöntemine yakın durulduysa da ilahiyat bilimleri için, özel ve genel anlamda yöntem sorunu çözülememiş ve bilgi üretmenin yolları, metin tenkidi ve analizi gibi hususlar zayıf kalmıştır. Sadece dini bilgileri aktarmak sosyal bilim yapmak demek değildir. Bugün İlahiyat alanlarında birçok emek harcanarak oluşturulan tez, kitap çalışmaları yapılmaktadır. Fakat bu çalışmalar bir yöntem çerçevesinde yapılmadığı için ne geçmişteki ile bir bağlantı kurulabilmekte onun doğru anlaşılmasını sağlamakta ne de geleceğe bir ışık tutabilmektedir. [11]

Geçmiş olduğu gibi alan çalışmalar onları denetlemeden, araştırmadan, sadece ifrat ya da tefrit temalı bu çalışmalar öncelikle bir yöntem belirlemelidir. Çünkü yapılan bu kadar emek, zaman Müslümanların bilim tarihi açısından sadece bir kayıp olmaktadır. Bize intikal eden verileri doğru bilgiye ulaşmak amacıyla batıl, hurafe, sahil, sağlamlık süzgeçlerinden geçirip eleştirel olarak ele almalı ve geçmişe doğru bir açıdan bakarak geleceğe yönelik çalışmalar yapmak gerekmektedir. İlahiyat alanındaki bilimsel çalışmaların temek eksik noktası ve bir değer ifade etmemesinin temelinde bu eksikliklerin bulunması vardır. Bu nedenle de İlahiyat çalışmalarında yeni bir bilim paradigması ihtiyaç vardır. İlahiyatçılar sağlam kökleri aydınlatan geleceğe de faydalı olacak çalışmalar ortaya koymaya çalışmalılardır.

Sonuç olarak müslümanlar on dört asırlık süreçte ürettiği birikimin evrensel boyut taşıyan, geleneğe ışık tutan sağlam kökenini ayırabilmek, onları açığa çıkartıp yeniden canlandırabilmek için ilk adımımız aklı, yeniden düşünmenin farz olduğunu hatırlamak, Kur’an’ın akletmek dediği eleştirel düşünceyi harekete geçirmek gerekir. Biz Müslümanlar olarak bunu yapabiliriz. Çünkü bizi geçmişimizde bunu yapan örnekler var. Bunun yanında İslam’ın bu konudaki duruşu da bize ışık tutuyor.

KAYNAKÇA

1. ONAT, Hasan, İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi, İstanbul, İSAM, 2013, s.48
2. ŞAHİN, Özlem, Geçmiş, Tarih ve Sözlü Tarih, Mülkiye Dergisi 28 / 244 (Mart 2014): 111-126.

3. ONAT, Hasan, "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslam/İlahiyat Bilimlerinde (Ulumu Diniyye) Yöntem Sorunu", İstanbul İSAM, 2017
4. Muhammed Mümtaz Ali, Çev: Hülya Çınar, Eleştirel Düşünme ve İslami Yöntem, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2014, s.166
5. EFENDİOĞLU, Mehmet, Rivayet, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, cilt:35, 2008, ss. 135-137
6. BAŞARAN, Selman, Hadislerde Mana Rivayetinin Sonuçları, İSAM, 1991 s.67
7. KURNAZ, Ahmet, Bilgiyi Edinme ve Kullanmada Kur'an'ın Eleştirel Düşünme Metodolojisi, Akademik Platform, 2015, ss. 148-157
8. Hasan Onat internet sitesi (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2020)
<http://www.hasanonat.net/index.php/74-gelenegi-dogru-okumak>
<http://www.hasanonat.net/index.php/51-din-alan-nda-elestirel-yaklas-m-n-oenemi>
ve diğerleri.
9. Hasan Onat video konuşması "İslam'da Eleştirel Düşünce ve Güvenilir Bilgi Meselesi"
[1] Hasan Onat, İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi, İstanbul, İSAM, 2013, s.48
[2] Özlem Şahin, Geçmiş, Tarih ve Sözlü Tarih, Mülkiye Dergisi 28 / 244 (Mart 2014): 111-126.
[3] Onat, İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi, s.59
[4] Onat, İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi, s.54
[5] Hasan Onat, "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslam/İlahiyat Bilimlerinde (Ulumu Diniyye) Yöntem Sorunu", İstanbul İSAM, 2017
[6] Onat, İslam Bilimleri ve Yöntemi Açısından Tarihin Anlam ve Önemi, s.45
[7] Muhammed Mümtaz Ali, Çev: Hülya Çınar, Eleştirel Düşünme ve İslami Yöntem, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2014, s.166
[8] Mehmet Efendioğlu, Rivayet, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, cilt:35, 2008, ss. 135-137
[9] Selman Başaran, Hadislerde Mana Rivayetinin Sonuçları, İSAM, 1991 s.67
[10] Ahmet Kurnaz, Bilgiyi Edinme ve Kullanmada Kur'an'ın Eleştirel Düşünme Metodolojisi, Akademik Platform, 2015, ss. 148-157
[11] Onat, "Bilim, Bilimsel Yöntem ve İslam/İlahiyat Bilimlerinde (Ulumu Diniyye) Yöntem Sorunu", s. 2